

Leren van en door ervaringen

Reflectie

Inleiding

Reflectie wordt gezien als een belangrijk aspect van het lerarenberoep. Maar wat betekent dat en wat is reflectie nu eigenlijk? Om het heel eenvoudig te stellen: reflectie is nadenken over wat je gaat doen, wat je doet of wat je hebt gedaan. Dat lijkt wellicht niet erg bijzonder. Nadenken over wat je doet is iets algemeen, dat doen alle mensen. Het verschil tussen het 'gewone' denken en reflectie is echter dat reflectie een bewuste, doelmatige en systematische poging is om iets te leren, om jezelf te ontwikkelen. Als reflectie een belangrijk onderdeel van je leraarschap is geworden zal je merken hoe bruikbaar en nuttig het is voor zowel je werk als je persoonlijke ontwikkeling. De denker Gaston Bachelard beschrijft dit op dichterlijke wijze. Hij vergelijkt reflectie met een vlam:

"Reflectie wordt gekarakteriseerd door overstijging, buiten zichzelf treden en het zichzelf overzien. De dominante beweging is die van groei, van verheffen. Het zoekt instinctief de hoogte op. De vlam staat voor de beweging omhoog, is continue in beweging, bezig om boven zichzelf uit te springen" (Bachelard 2006).

Door reflectie, heb je het vermogen om (binnen grenzen) te veranderen. Je kunt nadenken over hoe je iets tot nu toe altijd hebt aangepakt en je kunt je voornemen en een plan maken om het in de toekomst anders te doen. Je kunt reflectie dus beschouwen als een creatief vermogen, als de mogelijkheid tot het scheppen van iets nieuws.

Verschillende gebieden bij reflectie

De Engelse hoogleraar Guy Claxton heeft een rijke visie uitgewerkt over wat leren is en welke aspecten bij leren een belangrijke rol spelen. Deze visie is bekend geworden onder de naam Building Learning Power en gaat er van uit dat iedereen zich kan ontwikkelen bij het leren en een betere

leerder kan worden. Onderwijs heeft volgens Claxton een belangrijk doel om het leren van leerlingen te ontwikkelen (Claxton, 2006). Reflectie is dus zowel belangrijk voor je ontwikkeling als leraar als voor het leren van de leerlingen in je klas.

Claxton benoemt reflectie als de meer strategische kant bij het leren. Dit wil zeggen dat reflectie een middel is om het **proces** van leren richting te geven, (bij te) sturen, te overdenken, te evalueren, etc. Hij onderscheidt bij reflectie vier gebieden die je bij jezelf en bij leerlingen kunt ontwikkelen: **planning**, **revising**, **distilling**, en **meta-learning** (Claxton, 2006).

Planning = Reflectie vooraf

Het vooruit kijken bij het leren.

Voorbeelden:

- nadenken over moeilijkheden en obstakels die je tegen kunt komen bij het leren
- het leerwerk ordenen en prioriteiten stellen
- het maken van een tijdschema bij het leren en mogelijkheden inbouwen om je daar aan te houden
- nadenken over bronnen en middelen die je nodig hebt bij het leren
- nadenken over hulp die je nodig hebt bij het leren

Revising = Reflectie tijdens (of reflection-in-action)

Tijdens het leren het eigen leren monitoren.

Voorbeelden:

- zelfstandig of met anderen het eigen leren beoordelen en eventueel bijsturen
- zelfstandig of met anderen het leren herzien/ verbeteren
- tijdens het leren nadenken over de strategieën die je gebruikt en deze eventueel bijstellen
- je planning in de gaten houden tijdens het leren en deze eventueel bijstellen.

Distilling = Reflectie achteraf (of reflection-on-action).

Het terugkijken op het geleerde met de bedoeling om er iets uit te leren.

Voorbeelden:

- nadenken over wat er goed en minder goed ging bij een leerervaring
- nadenken over essentiële aspecten die een rol speelden bij de ervaring
- nadenken over wat je meeneemt uit het geleerde voor het vervolg.

Meta-Learning = Inzicht hebben in leren en jezelf begrijpen als leerder.

Voorbeelden:

- weten wat leren is en wat belangrijk is bij leren
- kennis hebben over de werking van de hersenen, het geheugen, aandacht en reflectie
- weten hoe je het leren kunt verbeteren
- kennis hebben van manieren van leren die voor jou goed werken
- mogelijkheden hebben om je zelf te reguleren bij het leren (omgaan met afleiding, jezelf motiveren, doorzetten als het moeilijk gaat, etc.)
- nadenken over je ontwikkeling van leren.

In deze tekst werken we het derde gebied uit dat Claxton **distilling** noemt en het belang er van voor de ontwikkeling van jezelf als leraar bij het leren op de werkplek. Maar je zult merken dat ook de andere gebieden van reflectie nooit ver weg zijn en dat ze met elkaar verbonden zijn.

Leren van de praktijk

Een belangrijk onderdeel van je opleiding bestaat uit stage. Zoals de naam werkplekleren aangeeft is het de bedoeling dat je door middel van de activiteiten die je onderneemt in je stage, allerlei zaken rondom het beroep gaat leren. Zelf lessen geven, omgaan met de leerlingen, samenwerken met andere leraren en ouders; de stage is voor veel studenten de belangrijkste vorm van leren tijdens de opleiding. Het is leren door concreet te handelen, door ervaringen op te doen. Toch is bekend uit onderzoek dat het opdoen van ervaringen niet vanzelfsprekend leidt tot leren. (En veel praktijkervaringen opdoen leidt niet altijd tot betere leraren). Om uit ervaringen echt iets te leren is vaak meer nodig. Reflectie in de vorm van distilling kan bij dit proces een belangrijke rol spelen.

Het begrip *distilling* zal wellicht associaties bij je oproepen met het begrip distilleren. In de scheikunde heeft het onder meer de betekenis van het 'zuiveren of scheiden van vloeistoffen'. Claxton gebruikt deze metafoer om aan te geven dat het bij reflectie gaat om het heel zorgvuldig nadenken over de essentiële aspecten van een leerervaring. Zo vergelijkt hij het proces van distilling ook wel met een sinaasappel waaruit je het sap probeert te knijpen (Claxton, 2006). Bij distilling probeer je op een zelfde wijze heel zorgvuldig je praktijkervaring te overdenken en te onderzoeken met de bedoeling het belangrijkste er uit te halen.

Maar reflectie in de vorm van distilling heeft meer betekenissen. Je kunt het tevens zien als een belangrijke manier om bruggen te bouwen tussen meer algemene en abstracte theorieën over leren, onderwijs, opvoeden en de dagelijkse praktijk van het lesgeven. Kun je bijvoorbeeld in je reflecties relaties leggen tussen wat je hebt ervaren in de praktijk en de theorie die je hebt geleerd over onderwijzen en opvoeden?

Reflectie kan behulpzaam zijn bij zoeken van toepassingen uit de theorie om deze in je onderwijs uit te gaan proberen (Planning). Dat kunnen meer formele theorieën zijn of juist persoonlijke ideeën over goed onderwijs. Reflectie is ook een systematische manier om oplossingen te bedenken voor (praktijk)problemen. Daarnaast kan reflectie je aanmoedigen om bijvoorbeeld je eigen opvattingen kritisch te onderzoeken (Meta-learning). Samengevat is reflectie een middel om het leren te verbeteren: zowel in de context van de beroepspraktijk als in je professionele en persoonlijke ontwikkeling.

Reflectiemodellen

In en rond de stage vindt als vanzelf al vaak de nodige reflectie op informele wijze plaats. Je denkt voor jezelf na over een les die je hebt uitgevoerd, je hebt een gesprekje met je mentor over iets wat deze opgevallen is bij je instructie. Het zijn zinnvolle momenten en dat kan voldoende zijn. Je hoeft niet al je leerervaringen uit je stage uitvoerig te documenteren. Zoals je uit het voorgaande hebt kunnen concluderen is het echter goed om bij het werkplekleren met regelmaat een aantal belangrijke leerervaringen te kiezen en deze zorgvuldiger te overdenken en de resultaten daarvan vast te leggen. Dit heeft de volgende voordelen:

- door het te beschrijven denk je vaak

zorgvuldiger na over de leerervaring
- door het vast te leggen maak je plannen, inzichten, ideeën, voornemens minder vluchtig en kun je concrete afspraken maken voor het vervolg
- door je reflectie te beschrijven geef je je begeleiders inzicht in je ontwikkeling, je manier van denken, waar je staat en waar je naar toe gaat en kunnen zij je daarbij verder helpen.

Reflectie is een vaardigheid die je kunt leren en het is belangrijk dat je verschillende manieren leert om te reflecteren om zoveel mogelijk uit je praktijkervaringen te halen. Daarbij gaat het niet alleen om het zelfstandig onderzoeken van eigen ervaringen. Reflectie kan ook een gedeelde activiteit zijn. Met anderen (begeleiders, collega's, medestudenten) nadenken over leerervaringen/ praktijkproblemen is een belangrijke vorm van reflectie.

In het eerste jaar van de opleiding oefen je met drie modellen voor de reflectie op de onderwijsactiviteiten die je verzorgt in de stage:

Model 1: TVP

Model 2: De snelle reflectie

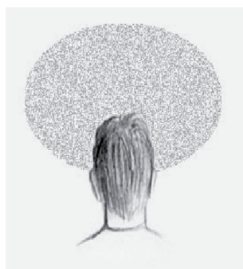
Model 3: Het reflectiegesprek

Deze drie reflectiemodellen worden hieronder toegelicht.

Model 1: TVP

Het TVP model is een stappenplan voor een systematische en doelgerichte reflectie op ervaringen die zijn opgedaan in de onderwijspraktijk. TVP staat voor de drie stappen die bij het model worden onderscheiden: Terugblik, Verdieping, Plan. In het vervolg worden deze drie stappen nader besproken.

Stap 1: Terugblikken (T)

terugblik

Bij de eerste stap zien we een beeld van een persoon die een gebeurtenis beschouwt die al geweest is in de tijd (de terugblik). De ervaring waar de persoon op terugkijkt, is verbeeld als een

nog vaag en grijs gebied of wolk. Het wil uitdrukken dat direct na de ervaring vaak

nog niet alles even helder is. De ervaringen moeten nog geordend worden. Wellicht herken je dit als je net een les hebt gegeven, of wanneer je aan het einde van een dag of dagdeel nadenkt over wat er allemaal heeft plaatsgevonden in je groep. Vermoeidheid kan daarbij een belangrijke rol spelen, of de hoeveelheid indrukken die nog nawerken en een plekje moeten krijgen. Het is goed om dan een rustmoment te vinden en ruimte te geven aan de eerste beelden, gedachten, gevoelens. Bij de fase van de terugblik kan het gaan om vrij algemene indrukken met betrekking tot een les of een dagdeel. Je kunt het gevoel hebben dat het een zinvolle onderwijsdag is geweest, dat de leerlingen goed hebben gewerkt, dat je een aantal kinderen goed hebt kunnen helpen. Of dat het moeizaam ging, dat de dingen niet liepen zoals je ze had bedacht, dat je het graag anders zou willen. Wellicht kun je ook al gelijk een aantal concrete zaken aanwijzen die je bij zijn gebleven en die essentieel zijn voor de opgedane ervaring; een overgang van een les, een opmerking van een leerling, een onverwachte wending. De fasen die in het model zo keurig worden onderscheiden, zijn bij de werkelijke reflectie lang niet altijd zo duidelijk uit elkaar te houden. De kracht van het TVP model is echter dat het na de fase van de eerste indrukken, de reflectie stuurt naar een verdere verdieping.

Stap 2: Verdieping (V)

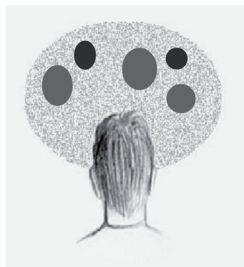
De fase na de terugblik moet zorgdragen voor een verdieping en is een belangrijke stap in de systematische reflectie. De opgedane kennis en ervaringen worden in deze fase nader onderzocht op mogelijk belangrijke aspecten, op eventuele relaties en op (persoonlijke) betekenissen. Er zijn verschillende manieren om die verdieping tot stand te brengen.

We werken drie verschillende manieren van kijken en onderzoeken uit die je kunt gebruiken voor een verdieping van de reflectie en die corresponderen met drie beelden: analyse, samenhang en spiegel.

Elk van de beelden biedt de mogelijkheid om complexe gehelen (zoals onderwijs-situaties) gericht en vanuit een eigen perspectief te verkennen. De volgorde van deze onderzoekswijzen ligt niet vast en is afhankelijk van voorkeuren en kwaliteiten van jezelf. Tevens lopen de perspectieven vaak door elkaar en zijn ze met elkaar verbonden. Het is echter waardevol om de manieren van kijken en onderzoeken in eerste instantie afzonderlijk te beschou-

wen. Het maakt duidelijk wat de karakteristieke kenmerken zijn van de verschillende perspectieven.

Analyse – mes en bril

analyse

Bij analyse gaat het om het vermogen om een complex geheel (zoals een gegeven les) in verschillende onderdelen te bezien en deze onderdelen verder in detail te bestuderen.

In het beeld

hierboven zien we dat er in de ervaring enige helderheid begint te ontstaan. Er lichten bepaalde delen op die – terugkijkend – van belang lijken te zijn geweest in de ervaring. Misschien gaat het om de inleiding van de les, de duidelijkheid van de instructie, de begeleiding van het individuele werk, de relatie met de leerlingen, het moment van de les, een opmerking die een leerling maakte, een ordemaatregel die is uitgetest, enzovoort.

Bij de analyse maak je een keuze uit aspecten die van belang lijken te zijn voor de ervaring en deze aspecten ga je nader overdenken. Wat was – achteraf gezien – het belangrijkste van de inleiding? Wat was er goed en minder goed met betrekking tot de instructie? Wat was de kwaliteit van het zelfstandig werken van de leerlingen?

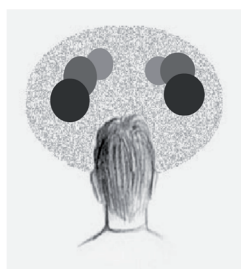
Deze wijze van analyse kun je beschouwen als het werken met een mes waarbij je het oorspronkelijke geheel in logische stukken snijdt en je ieder deel afzonderlijk beschouwt. Je kunt bijvoorbeeld een les in drie logische stukken snijden; een inleiding, een kern en een afsluiting. Of je kunt de les verdelen in de activiteiten van de leerlingen en de activiteiten van de leraar en deze afzonderlijk onderzoeken.

Het proces van analyse kun je ook beschouwen als het kijken met een bril. Met een bril zie je het geheel vanuit een onderwerp of vanuit een vraag. Hierdoor krijg je een bepaald perspectief. Zo kun je naar een les kijken met de vraag; 'Op welke wijze werd er door de leerlingen samengewerkt in de les?' of 'Welke leerdoelen zijn er bereikt in deze les?' Bij de analyse met een bril *zoom je in* op (belangrijke) aspecten van het lesgeven.

Samenhang

Het tweede beeld van de verdiepfase staat voor het vermogen om relaties en verbanden te zien in de opgedane erva-

ringen. Je gaat hier gericht op zoek naar mogelijke samenhang tussen aspecten. Je vraagt je bijvoorbeeld af welke verbanden zouden kunnen bestaan tussen gedrag van jezelf en dat van leerlingen, tussen de instructie die je gaf en de manier waarop leerlingen aan het werk gingen, tussen de reacties van leerlingen en je eigen gevoelens, tussen het tijdstip van de dag en de sfeer in de groep. Je probeert mogelijke oorzaken aan te wijzen voor bepaalde gebeurtenissen. Hoe kwam het dat de afsluiting van de les zo rommelig verliep? Waarom liep het zelfstandig werken juist zo goed? Welke relatie had de voorbereiding van de les met hoe deze zich in de praktijk ontwikkelde? Welk gevolg had een specifieke vraag van een leerling op het verdere verloop van de les? Bij het vermogen om samenhang te zien wordt een

samenhang

soort 'helikopterblik' van je gevraagd. Alsof je van bovenaf naar een landschap kijkt en daardoor ziet waar bepaalde wegen, rivieren vandaan komen en welke richting ze opgaan.

In het beeld van de persoon die terugblijkt zien we dat delen in het grijze gebied oplichten en over elkaar heen schuiven. Het wil daarmee uitdrukken dat verschillende aspecten uit de ervaring niet los van elkaar staan, maar dat ze met elkaar te maken hebben en vaak juist daardoor betekenis krijgen.

Spiegel

spiegel

Het derde beeld uit de verdiepfase heeft betrekking op het vermogen om opgedane kennis en ervaring nadrukkelijk aan jezelf te verbinden. Het is het beeld 'spiegel'en je kunt hier

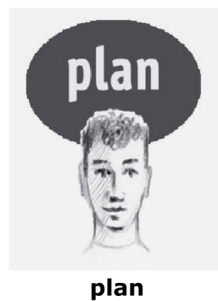
bijvoorbeeld denken aan betekenis die je aan ervaringen geeft. Een leerling die niet zoveel heeft gezegd tijdens je les; hoe interpreteer je dat? Een leerling die assertief is en het hoogste woord heeft; welke waardering heb je daarvoor en wat zegt dit over jou? Je kunt bij de spiegel ook

denken aan de rol die je zelf hebt gespeeld in het wel of niet slagen van de les of het begeleiden van groepsprocessen. Je kunt je richten op persoonskenmerken (zoals geduld, vertrouwen en humor) die je hebben geholpen bij het uitvoeren van het onderwijs of die je juist in de weg stonden. Je kunt eigen overtuigingen bewust maken die je hebt ten aanzien van het lerarenberoep; waar sta je voor, waar doe je het voor? Of eigen opvattingen en concepten ten aanzien van onderwijzen en opvoeden kritisch beschouwen. Bij het beeld 'spiegel' onderzoek je nadrukkelijk sterke punten en mogelijkheden van jezelf ten aanzien van het lerarenberoep en aspecten waar uitdagingen voor je liggen.

De drie beelden analyse, samenhang en spiegel die hier zijn besproken, geven mogelijkheden voor een verdere verdieping. De perspectieven die zij bieden, zijn uiteraard lang niet altijd zo keurig van elkaar gescheiden. Ze zijn vaak met elkaar verbonden en lopen door elkaar heen. Personen kunnen echter bepaalde voorkeuren hebben bij reflectie. Misschien ben je meer analytisch ingesteld en gericht op afzonderlijke aspecten van de ervaring. Een mogelijke uitdaging zou dan zijn om de afzonderlijke aspecten meer met elkaar te verbinden door het zoeken naar relaties en samenhang. Of misschien ben je juist sterk geneigd om direct op zoek te gaan naar verbanden en kun je vrij snel een aantal relaties benoemen zoals oorzaak en gevolg. In dit geval zou een uitdaging kunnen zijn om de verschillende aspecten meer in detail te gaan bestuderen. Met betrekking tot het derde beeld (spiegel) is de ervaring dat er personen zijn die van nature de neiging hebben om snel de verbinding met persoonlijke kenmerken te maken. Dat kan leiden tot het nodige zelfvertrouwen, maar ook tot onzekerheden ('het ligt aan mij dat de leerlingen zo onrustig waren'). Een uitnodiging zou hier kunnen zijn om de ervaring met juist wat meer afstand te beschouwen. Dat is mogelijk door bijvoorbeeld meer nadruk te leggen op de analyse of het zoeken naar samenhang. Bij het derde beeld komt het echter ook voor dat een persoon een ervaring goed kan analyseren op belangrijke elementen en gemakkelijk relaties kan leggen tussen verschillende aspecten, maar dat de eigen rol in de situatie systematisch buiten beschouwing wordt gelaten. Bij ordeproblemen kunnen leraren bijvoorbeeld het gevoel hebben dat je nu eenmaal niet zoveel invloed hebt op het groepsgebeuren. Uitspraken als 'Het is nu eenmaal een moeilijke klas en andere lera-

ren zeggen dat ook' en 'Er is zeker storm op komst' verwijzen daar naar. Het kan ook zijn dat er zaken een rol spelen als bescheidenheid, weerstand of blokkades die het verhinderen om naar eigen sterke en zwakke punten te kijken. Alert zijn op de mogelijkheden die de drie beelden bieden kan ervoor zorgen dat je bepaalde eenzijdigheden in de reflectie weet aan te vullen met andere perspectieven. Dit kan uiteindelijk leiden tot een rijkere opbrengst die je mee kunt nemen naar stap 3: Plan.

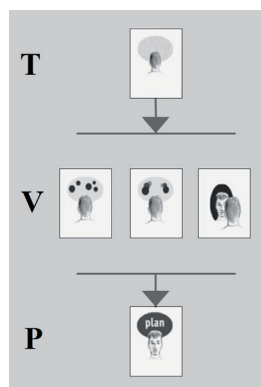
Stap 3: Plan (P)

De laatste stap van TVP is het plan. Het beeld dat hierbij hoort is die van de persoon die kijkt naar datgene wat voor hem ligt. Het staat voor onderwijs-situaties die nog moeten komen. Het bouwt voort

op wat bij de verdieping is verkend, verhelderd, uitgediept. In deze stap is het van belang om een vraagstelling, een voorname, een richting van ontwikkeling verder om te vormen tot een plan dat je daadwerkelijk uit kunt voeren. Het is daarbij vaak verstandig om het plan de nodige scherpte en concreetheid te geven.

Terugblik, verdieping, plan (TVP)

De drie uitgewerkte stappen van TVP vormen als het goed is bij je reflectie een consistent verhaal. Iets wat is opgemerkt en genoteerd bij de terugblik wordt uitgewerkt bij de verdieping en afgerond met een concreet plan bij de derde en laatste stap.

Om de verschillende stappen uit te werken zijn er hulpvragen opgesteld die je reflectie richting kunnen geven. Het is uiteraard niet de bedoeling dat je deze allemaal gaat beantwoorden. De vragen zijn bedoeld ter ondersteuning. Op de volgende pagina kun je deze vragen vinden.

HULPVVRAGEN				
Terugblik				
Wat zijn je eerste algemene indrukken? Welke eerste gedachten komen bij je boven? Welke gevoelens overheersen? Wat waren je bedoelingen, wat wilde je?				
Verdieping				
Geef een concreet voorbeeld ter illustratie van de eerste indrukken Welke aspecten uit je les zijn het meest helder voor je? Welke onderdelen van de les waren volgens jou belangrijk voor het verloop van de les? Welke (onverwachte) wendingen nam je les? Wat vond je een leuk, interessant, uitdagend moment van de les? Wat vond je een moeilijk moment in de les? Wat waren volgens jou belangrijke leerervaringen voor de leerlingen? Kun je oorzaken en gevolgen aanwijzen tussen gebeurtenissen in je les? Welke leerervaringen hebben de leerlingen opgedaan naast de gestelde doelen? Had je de beginsituatie goed ingeschat van deze groep? Waren er reacties van leerlingen die je informatie gaven over hoe zij de les ervaren hebben? Zie je bepaalde patronen in de les of in verschillende lessen? Zie je verbanden met andere ervaringen? Welke vragen roept deze les op? Welke kwaliteiten van jezelf werden aangesproken in deze les en op welke manier? Welke ontwikkelpunten van jezelf werden zichtbaar in deze les? Wat waren belangrijke leerervaringen voor jou? Waarom was dit voor jou een goede of minder goede les? Wat zegt dit over jou? Welke algemene ontwikkelpunten worden duidelijk voor jezelf? Welke vraagstellingen kun je formuleren? Waar ligt voor jou een prioriteit?				
Plan				
Volgt je plan logisch uit de verdiepingsfase van je reflectie? Is je plan specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, meetbaar? Is je plan rijk en interessant? Kun je je verbinden aan je plan?				

REFLECTIE TVP			
Naam student:		Leerjaar:	
Naam mentor:		Groep:	
Naam stagedocent:		Datum:	
Onderwijsactiviteit:			
TERUGBLIK			
VERDIEPING			
PLAN			

Model 2: De snelle reflectie

Het TVP model is uitgebreide en diepgaande vorm van reflectie. In de beroepspraktijk is het niet mogelijk en zinvol om bij iedere activiteit zo diepgaand te reflecteren. Het tweede model is daarom een goed hulpmiddel vorm die we *de snelle reflectie* noemen. Deze heeft veel weg van een Mindmap en je kunt het formulier op de pagina hiernaast vinden.

Een Mindmap is een grafisch schema dat vertrekt vanuit een centraal onderwerp. Het onderwerp wordt meestal in het midden op een vel papier geplaatst en door associaties worden er allerlei verwante begrippen en concepten aan verbonden. Een Mindmap kun je beschouwen als een soort brainstorm waarmee je meer helderheid probeert te verkrijgen in iets wat nog niet helemaal duidelijk is. Een Mindmap is daarom een goed hulpmiddel bij de reflectie op praktijkervaringen. Je kunt hierbij denken aan problemen in je lesgeven die steeds terugkeren en waar je niet goed grip op krijgt, of bij aspecten van de onderwijsleersituatie die moeilijker in woorden te vangen zijn zoals sfeer, betrokkenheid, aandacht, probleemgedrag, orde. Een Mindmap is ook te gebruiken om zoveel mogelijk aspecten van een ervaring in kaart te brengen. Bijvoorbeeld alle zaken die een rol spelen bij het werken met de instructietafel, bij lesovergangen, een

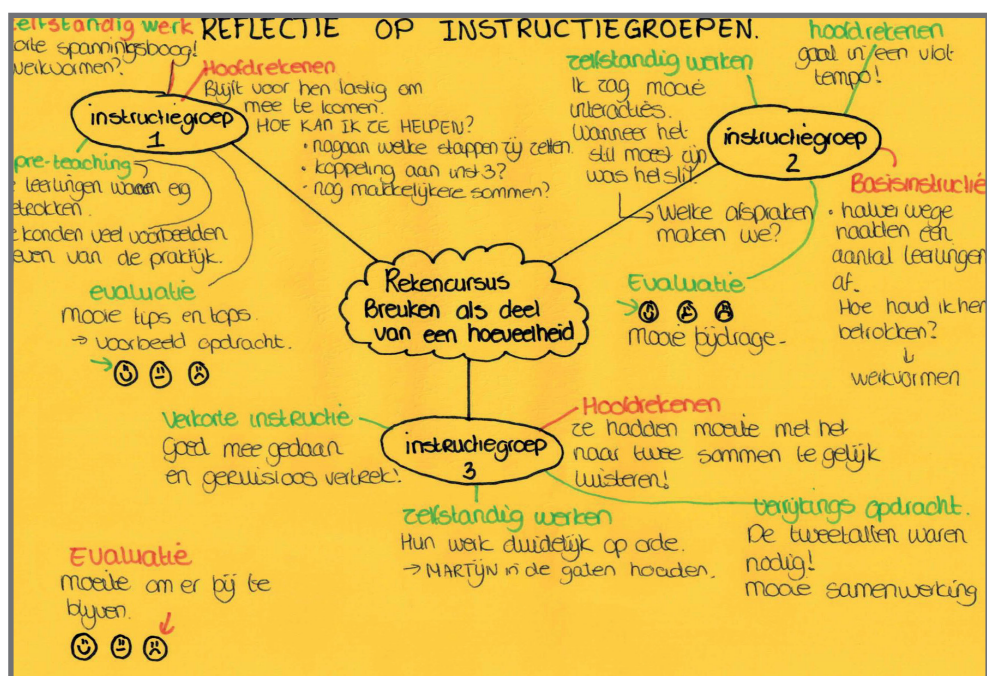
kringgesprek, enzovoort (zie het voorbeeld op deze pagina).

Werkwijze

Je hebt nodig een vel papier, verschillende kleurpotloden of stiften en een pen.

Denk na over een betekenisvolle les die je hebt gegeven en die de moeite waard is voor reflectie. Noteer het belangrijkste woord/begrip dat je bij je boven komt als je aan deze les terugdenkt. Zet dit woord of begrip in het midden van een vel papier. Schrijf daarna zoveel mogelijk woorden op die bij je boven komen als je aan je les denkt of aan het centrale begrip. Wees in deze fase niet kritisch, maar noteer alles wat bij je opkomt. Ga door totdat je het gevoel hebt de meeste zaken wel opgeschreven te hebben.

Werk in de volgende fase met verschillende kleuren. Geef sleutelwoorden aan door deze te kleuren, te onderstrepen of te omcirkelen. Je kunt ook andere manieren bedenken om belangrijk onderdelen te benadrukken door te werken met hoofdletters, tekeningen, symbolen, pictogrammen, emoticons. Laat door middel van lijnen en pijlen verschillende vormen van samenhang zien als bijvoorbeeld oorzaak en gevolg. Bestudeer het gemaakte beeld zorgvuldig. Wat is opvallend? Wat is duidelijk(er) geworden? Beschrijf ten slotte onder aan het blad wat je meeneemt uit deze ervaring voor een volgende onderwijsactiviteit.

SNELLE REFLECTIE				
Naam student:		Leerjaar:		
Naam mentor:		Groep:		
Naam stagedocent:		Datum:		
Onderwijsactiviteit:				
MINDMAP				
WAT NEEM JE MEE VOOR EEN VOLGENDE ACTIVITEIT?				

Model 3: Het reflectie gesprek

In de gesprekken met je mentor, stagedocent, of opleider in de school zal een belangrijke deel van de reflectie plaatsvinden. Anderen die naar je onderwijsactiviteit hebben gekeken kunnen je een ander perspectief bieden of juist bevestigen wat jij zelf ook hebt opgemerkt. Vaak zijn dit soort gesprekken meer informeel en dat is prima. Je praat met elkaar na over de onderwijsactiviteit en wat er goed en minder goed ging. Om je ontwikkeling richting te geven is het echter goed om een dergelijk reflectie gesprek af en toe een meer formeel karakter te geven. Dan is het van belang dat je een aantal belangrijke zaken kort noteert van het gesprek en de afspraken die je maakt voor een volgende keer.

Voor het reflectie gesprek kun je gebruik maken van het formulier op de volgende pagina.

In de kolom reflecties noteer je kort en kernachtig een aantal belangrijke punten die uit het reflectiegesprek naar voren zijn gekomen. In de kolom daar onder beschrijf je een of meer afspraken voor het vervolg die je samen met je begeleider (mentor, stagedocent, opleider) hebt gemaakt. Doe dit zo concreet mogelijk. Om de afspraken te bekrachtigen, zetten zowel je begeleider als jij een paraaf onder het verslag.

REFLECTIE GESPREK			
Naam student:		Leerjaar:	
Naam mentor:		Groep:	
Naam stagedocent:		Datum:	
Onderwijsactiviteit:			
REFLECTIES (belangrijkste punten kort noteren)			
GEMAAKTE AFSPRAKEN			
PARAAF STUDENT		PARAAF MENTOR	

